

Костянтин Бакаєвич,
аспірант, завідувач навчальної лабораторії
радіомовлення
Факультету журналістики
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Kostiantyn Bakaievych,
Postgraduate Student,
Head of the educational laboratory of radio broadcasting
at the Faculty of Journalism
of Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
<https://orcid.org/0009-0000-7996-2541>
Email: k.bakaievych.asp@kubg.edu.ua

УДК 007:659.3:327.8

DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.1718>

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕЛЕМАРАФОН «ЄДИНІ НОВИНИ» ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ: ПРОПАГАНДА, ПІАР ЧИ НЕОБХІДНІСТЬ?

////////////////////////////////////

UKRAINIAN TELETHON «UNITED NEWS» DURING A FULL-SCALE RUSSIAN INVASION: PROPAGANDA, PR OR NECESSITY?

АНОТАЦІЯ. У цій статті розглядається унікальний комунікаційний інструмент української влади для інформування широкої аудиторії в умовах воєнного часу, а саме телемарафон «Єдині новини». На початку повномасштабного вторгнення рішення об'єднати мовлення провідних українських телеканалів посприяло консолідації сил представників влади щодо інформування населення та надання перевіреної інформації українцям про хід війни. Це спричинило високий рівень довіри до телемарафону. Проте на третій рік повномасштабного російського вторгнення якість контенту в телемарафоні та дії окремих представників влади, великі витрати з бюджету країни на створення цього телемарафону у результаті почали турбувати громадян, а рівень їх довіри до інформаційного мовлення падати. У статті проаналізовано переваги та недоліки телемарафону «Єдині новини», а також окреслено можливі варіанти розв'язання проблемних питань навколо даного комунікаційного продукту.

Зокрема автор зазначає, що трансляція верифікованої владою інформації, доступ до створення контенту «Єдиних новин» обмеженого кола медіа й журналістів, відсутність критики влади свідчать про високу ймовірність поширення пропагандистського контенту в мовленні українського національного телемарафону.

Ці проблеми потребують подальшого вирішення. Серед кроків щодо усунення переліченого може бути створення документа, який чітко регламентує порядок ухвалення рішень і передбачає відповідальність за них для усіх учасників виробництва «Єдиних новин». Також важливим кроком стане збільшення квоти на виготовлення контенту Суспільним та його телеканалом.

Ключові слова: український телемарафон, російсько-українська війна, єдині новини, російська пропаганда, дезінформація, інформаційні війни.

ABSTRACT. This article examines a unique communication tool of the Ukrainian authorities for informing a wide audience in wartime conditions, namely the telethon «United News». At the beginning of the full-scale invasion, the decision to combine the broadcasts of the leading Ukrainian TV channels contributed to the consolidation of the forces of the authorities in informing the population and providing Ukrainians with reliable information about the war's progress. It caused a high level of trust in the telethon. However, in the third year of the full-scale Russian invasion, the quality of the content in the telethon and the actions of certain representatives of the authorities, the large expenses from the country's budget for creating this telethon, as a result, began to worry citizens. Their level of trust in information broadcasting began to fall. The article analyzes the advantages and disadvantages of the telethon «United News» and outlines possible options for solving problematic issues surrounding this communication product.

In particular, the author notes that the broadcast of information verified by the authorities, access to the creation of the content of «United News» by a limited circle of media and journalists, and the lack of criticism of the authorities indicate a high probability of the spread of propaganda content in the broadcast of the Ukrainian national telethon.

These problems require further resolution. Among the steps to eliminate the above may be creating a document that regulates the decision-making procedure and assumes responsibility for all participants in producing «United News». Also, an important step will be to increase the quota for the production of Suspilne and its TV channel content.

Keywords: Ukrainian telethon, Russian-Ukrainian war, telethon «United News», Russian propaganda, disinformation, information wars.

© К. Бакаєвич, 2024

Вступ. Попри те, що гібридна війна проти України велася Росією ще задовго до 2014 року, українська влада вимушена була приймати оперативні рішення щодо протидії російській дезінформації та шукати інструменти для оперативного й ефективного оповіщення громадян про перебіг подій повномасштабного російського вторгнення лише з 24 лютого 2022 року. Українська медіасистема постала перед глобальними викликами та загрозами реального знищення. Саме тому в обмежені строки телеорганізації самоорганізувалися та перебрали функцію захисту від російської пропаганди, мобілізації населення та в цілодобовому форматі почали інформувати про перебіг воєнних дій. Найбільші комерційні мовники, телеканал «Рада» та Суспільне об'єдналися і створили цілодобовий інформаційний марафон «Єдині новини», щоб інформувати суспільство про найважливіші події відповідно до стандартів журналістики. Така ініціатива стала одним із найкращих та унікальних у світі прикладів саморегулювання у сфері медіа, а також ефективною практикою приватно-державного партнерства [1].

Телемарафон є саморегульованою структурою, його графік змінювався протягом війни кілька раз з метою покращення, але незмінною є місія доносити до населення перевірену інформацію.

В Україні завжди були проблеми зі свободою ЗМК. Однак через повномасштабне вторгнення Росії, перед Україною постало нове завдання – забезпечити інформаційну безпеку та зберегти європейські принципи свободи слова. Забезпечення інформаційної безпеки – це частина державної політики у сфері національної безпеки й оборони, а також складова протидії військовій агресії РФ проти України.

За даними опитування USAID-Internews щодо споживання медіа «Українські медіа, ставлення та довіра у 2023 р.» про телемарафон «Єдині новини»

обізнані 80 % респондентів, 45 % обізнаних – його щотижневі глядачі, ще 10 % – переглядають його кілька разів на місяць. При цьому, глядачі телемарафону зазначають, що мають високий рівень довіри до новин, що в ньому надаються, а також схвально відзиваються щодо оперативності та достовірності інформації та рівня аналізу подій. 65 % глядачів телемарафону вважають за потрібне продовжувати його трансляцію [7].

Ідея телемарафону «Єдині новини» користувалася широкою підтримкою у 2022 році, але з 2023 року простежується стабільне зниження довіри. У 2024 р. ситуація погіршилася. Станом на початок лютого 2024 року телепроекту довіряють 36 % українців, не довіряють – 47 %. Про це свідчать результати опитування, яке провів Київський міжнародний інститут соціології [4].

Мета дослідження полягає у визначенні наслідків створення телемарафону «Єдині новини» на українському телебаченні, його переваг та недоліків як комунікаційного інструменту для широких мас під час російсько-української війни.

Щоб досягти окресленої мети, слід орієнтуватися на виконання таких **завдань**:

- 1) проаналізувати передумови та процес створення телемарафону «Єдині новини»;
- 2) дослідити діяльність телемарафону в умовах гібридної війни;
- 3) визначити переваги та недоліки телемарафону «Єдині новини» як комунікаційного інструменту;
- 4) знайти варіанти можливих альтернативних рішень для якісного та оперативного інформування громадськості в умовах війни.

Методологія дослідження. У даному дослідженні використовувались загальнонаукові та спеціальні методи. Зокрема, історичний метод дозволив відтворити хронологію та ключові події, що відбувалися навколо українських медіа на початку повномасштабного російського вторгнення в Україну.

Методи аналізу й синтезу дозволили дослідити явища, що відбуваються в українських медіа під час створення та трансляції телемарафону «Єдині новини». Метод порівняння застосовано для пропозиції теоретично кращої моделі інформаційного мовлення за наявну в українському інформаційному просторі.

Результати дослідження. У серпні 2022 року тодішній міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко заявляв, що загальнонаціональний телемарафон «Єдині новини» буде продовжуватися до перемоги України у війні. Через понад два роки інформаційного мовлення телемарафону громадськість заговорила про його закриття. На це є декілька причин.

По-перше, національний телевізійний марафон – ротаційна платформа каналів, які дотримуються урядової лінії у висвітленні війни – уможливив безпрецедентний рівень контролю над телевізійними новинами в прайм-тайм. До того ж, деякі ЗМК повідомляли про те, що вже навесні 2022 року їх позбавили вигідних контрактів на наземне мовлення та чинили тиск з боку Офісу президента. Окремо слід зазначити, що «Прямий» та «5 канал» не отримували пропозицій долучитись до національного марафону.

4 квітня Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення вимкнув «Еспресо», «Прямий» та «5 канал» із цифрового ефіру. Телеканали надіслали листи з цього приводу до президента, РНБО, СБУ, Міністерства оборони і Національної ради з питань телебачення і радіомовлення [8].

9 травня Держспецзв'язку пояснили, що причина вимкнення каналів – виконання рішення РНБО про трансляцію спільного марафону.

На думку радника голови Офісу президента Михайла Подоляка, канали з так званого пулу Петра Порошенка (5 канал, Прямий та «Еспресо») вимкнули з цифрового ефіру, тому що вони несуть шкоду через «нарцисизм» експрезидента.

Ця ситуація з опозиційними до влади власниками телеканалів демонструє, що створювалася ситуація, щоб єдиний телевізійний ефір в кінцевому підсумку полегшив урядовий контроль над мовленням. Таким чином з'явилась можливість контролювати політиків, які з'являються в ефірі, та менш активно залучати деяких коментаторів і громадських діячів.

Відбувалися протягом виходу телемарафону й інші сутички між представниками ЗМК та урядовцями. Уряд забороняв, блокував або застосовував санкції до ЗМК та окремих журналістів, які вважалися загрозою національній безпеці або які висловлювали позиції, що, на думку влади, підривали суверенітет і територіальну цілісність країни. Наприклад, журналісти-розслідувачі, які критикували владу, іноді ставали мішенню негативних кампаній у соціальних мережах, подекуди через дружні до уряду канали.

Отже, відключення певних каналів від ефірного мовлення не аргументоване, і це теж може розглядатися як порушення свободи слова. У марафоні «Єдині новини» критично необхідне більше дотримання збалансованої інформації, тобто наявність критичних оцінок, того, що робить уряд і влада. Недотримання певних стандартів у сфері свободи слова може бути умовою отримання чи недоотримання тої, чи іншої допомоги від західних партнерів у боротьбі України з Росією.

Загострення на Близькому Сході між ізраїльтянами та арабами, що активізувалось у кінці 2023 року, є найбільшим з 1973 року, тобто з часу так званої Війни судного дня. Тоді Сирія, Єгипет та Йорданія напали на Ізраїль. Врешті ізраїльтяни були змушені поступитися раніше завойованими територіями на Синайському півострові.

Надання перевіреної інформації громадськості та світовій спільноті щодо перебігу війни та будь-якого конфлікту є дуже важливим. Фейки та дезінформація можуть бути дуже шкідливими. Дослідження споживання новин у Лівані підтверджує це, виявляючи певні вразливі місця, які сприяють поширенню неправдивих наративів [9]. Серед них обмежена обізнаність щодо того, як перевірити заяви та де отримати доступ до перевіреного вмісту, а також схильність ігнорувати інформацію, яка суперечить наявним переконанням.

В умовах війни циркулювання в медіа та інтернеті великої кількості дезінформації та пропаганди, журналістам вкрай важливо зосереджувати увагу на перевірці фактів і спиратися на доказову базу.

Наразі існує ризик щодо спотворення інформації через введення самоцензури і ряду обмежень щодо публікації інформації в медіа. Насамперед це пов'язано з явищем інформаційної

війни, у межах якої будь-яка необдуманно опублікована інформація може бути використана ворогом. Наприклад, під час російсько-української війни, ми спостерігаємо новини в українському інфопросторі, що свідчать про політичні переговори та корупційні скандали в межах України. Ця інформація публікується в ЗМК, які не беруть участі в мовленні телемарафону «Єдині новини».

Медіа формують «порядок денний» суспільства. Відомо, що людина може запам'ятати 2–3 інформаційні повідомлення з потоку новин. Від того, де розміщена інформація: заклично на першій сторінці чи без ілюстрацій всередині видання, залежить і увага аудиторії. Обсяг медійного часу, витраченого на проблему, місце, яке займає ця новина у випуску теленовин, визначає її впливовість.

Переважну більшість політиків, які протягом трьох місяців з початку 2024 р. були запрошені до ефіру телемарафону «Єдині новини», становили представники владної фракції «Слуга народу». Єдиний учасник телемарафону, який у своїх гостьових студіях забезпечує баланс усіх основних сил парламенту, – це Перший канал Суспільного.

Ж. Еллул, французький філософ окреслював явище пропаганди як форму інформації, яка стоїть на нашій небезпеці та тривоги.

«Пропаганда байдужа до правди та достовірності, знань і розуміння; це форма стратегічного спілкування, яка використовує будь-які засоби для досягнення своїх цілей», – зазначає В. Каннінгем, пілот НАСА.

Навмисна, систематична спроба сформуванню сприйняття, маніпулювання засвоєнням та безпосередньою поведінкою для досягнення відповідної реакції, яка сприяє бажаним намірам пропагандиста. Так трактують явище пропаганди Г. Джоветт та В. О'Доннелл, автори книги «Пропаганда і переконання».

Ознаками пропаганди у різних медіа є:

- відсутність власних роздумів;
- відсутність незалежних суджень;
- відсутність представлення різних поглядів;
- відсутність різнобічного представлення фактів та інформації.

Отже, трансляція верифікованої владою інформації, доступ до створення контенту «Єдиних новин» обмеженого кола медіа й журналістів, відсутність критики влади свідчать про висо-

ку ймовірність поширення пропагандистського контенту в мовленні українського національного телемарафону.

За словами директора Ради Європи з питань демократії М. Грудена, ефективна комунікація між медіаспільнотою, державою та суспільством особливо важлива в умовах поширення онлайн-контенту, який містить мову ворожнечі та дезінформацію. Він називає Суспільне (загальноукраїнський суспільний телеканал та інтернет-ЗМК в складі Національної суспільної телерадіокомпанії України) вдалим прикладом трансформації державного медіа.

«Хочу відзначити важливість громадських медіа, які сприяють плюралізму. Важливо забезпечити інституційну та фінансову незалежність медіа від держави та політичних впливів. Український суспільний мовник «Суспільне» є хорошим прикладом трансформації державного медіа, і ми сподіваємося, що інші медіа наслідуватимуть цей приклад», – сказав Груден, виступаючи на Міжнародній конференції з медіаграмотності та саморегулювання медіа.

16 листопада 2023 року президент України Володимир Зеленський заявив, що вважає телемарафон «Єдині новини» одним з етапів незламності України та фактором єднання [5].

У січні 2024 року т.в.о. міністра культури та інформаційної політики Ростислав Карандеєв повідомив, що телемарафон «Єдині новини» може змінити свій формат. Він додав, що рішення про запровадження мовлення у форматі телемарафону «Єдині новини» було надзвичайно актуальним на першому етапі війни, оскільки кожен ключовий мовник «взяв кожен свою нішу»: «Хтось краще виготовляє українські новини, хтось краще працює з закордонними пунктами, у когось є більш налагоджені й цікавіші продукти студійного вироблення. Тобто кожен з учасників телемарафону доєднався своїм ресурсом. Справді, хтось більше робить роботу, хтось менше, але наразі це єдиний продукт».

15 квітня 2024 року голова уряду України Денис Шмигаль відповів на петицію з вимогою окремих громадян переспрямувати кошти, призначені для виробництва телемарафону «Єдині новини» і телеканалу «FreeДом», на фінансування потреб української армії й заявив, що це – недоцільно. За його словами, забезпечення інформаційної безпе-

ки є частиною державної політики у сфері національної безпеки і оборони й складовою протидії військовій агресії РФ проти України.

24 квітня народна депутатка М. Безугла опублікувала у фейсбуці кілька постів щодо доцільності фінансування шести державних каналів, зарахувавши до «державних» і Суспільне. На думку М. Безуглої «Суспільне», «Дом» і FreeДом мають мізерні охоплення і диверсифікують кошти», тому вона запропонувала залишити фінансування лише одного каналу, зокрема «Ради» або «Суспільного» [3].

Державний департамент Сполучених Штатів вніс телемарафон «Єдині новини» до свого звіту про порушення прав людини в Україні за 2023 рік [2]. Законодавство України передбачає свободу преси [6], проте марафон «дотримується урядової лінії» та демонструє контроль з боку держави.

Суспільне Мовлення – незалежна медіакомпанія з охопленням на всіх платформах: телеканали «Перший», «Суспільне Новини», «Суспільне Культура», «Суспільне Спорт» та національна мережа місцевих і регіональних каналів; радіостанції «Українське Радіо», «Радіо Промінь», «Радіо Культура», «Радіоточка». Лише перевірені новини на сайті suspilne.media, на національних і місцевих диджитал-платформах. Мовлення відбувається мовами національних спільнот, йдеться про представлення України на Євробаченні, розвиток дитячого ресурсу «Бробакс», надання освітнього контенту, навчання медіаспільноти в Академії Суспільного Мовлення. Також мовник має Суспільне Медiateку – платформу унікальних відео та аудіо Суспільного від 1950-х і до сьогодні.

Враховуючи усі проблеми та дискусії, що виникли з виробництвом національного телемарафону, доцільно переглянути структуру та наявні підходи в організації виробничих процесів «Єдиних новин». Це можливо, тому що телемарафон є саморегульованою структурою, його графік змінювався протягом війни кілька разів з метою покращення.

Серед можливих рішень для покращення якості контенту та забезпечення свободи слова відповідно до чинного законодавства під час проведення цього дослідження може бути створення документа, який чітко регламентує порядок ухвалення рішень і відповідальність за них для усіх учасників виробництва «Єдиних новин».

Також слід розглянути можливість розширення виробництва контенту командою саме Суспільного мовника в межах Першого каналу за умови погодження такого кроку відповідними державними органами. Оскільки Суспільний мовник продовжує дотримуватись журналістських стандартів навіть під час війни, фінансується коштом платників податків та має найбільшу в країні мережу кореспондентів, це дозволить оперативно отримувати найактуальнішу інформацію з місця подій по всіх областях та дотримуватися прийнятого законодавства без порушення норм щодо свободи слова.

Висновки та перспективи досліджень. Під час російсько-української війни ми бачимо як представникам як державних, так і комерційних ЗМК вдалось самоорганізуватися та показати гідний приклад якісної співпраці. Це стало однією з ключових причин об'єднання та продовження боротьби українців. Проте ряд проблем у межах виробництва та трансляції національного телемарафону «Єдині новини» все-таки з'явився через законодавчі обмеження у зв'язку з воєнним станом, обмеженням свободи слова, амбіцій ряду провладних політиків. Трансляція верифікованої владою інформації, доступ до створення контенту «Єдиних новин» обмеженого кола медіа й журналістів, відсутність критики влади свідчать про високу ймовірність поширення пропагандистського контенту в мовленні українського національного телемарафону.

Ці проблеми потребують подальшого вирішення. Серед кроків щодо усунення переліченого може бути створення документа, який чітко регламентує порядок ухвалення рішень і передбачає відповідальність за них для усіх учасників виробництва «Єдиних новин». Також важливим кроком стане збільшення квоти на виготовлення контенту Суспільним та його телеканалом.

У подальших працях науковці можуть сконцентруватися на якісних дослідженнях контенту та наявності чітких наративів, а також проаналізувати вплив контенту «Єдиних новин» на громадськість. Доцільно порівняти український досвід комунікацій під час війни із досвідом інших країн, на території яких ведуться активні бойові дії та інші збройні конфлікти, наприклад Грузія, Китай, Ізраїль, Палестина та інші.

Список використаної літератури

1. «Єдині новини» продовжують розвивати мовлення у воєнний час. *Суспільне Мовлення*. 2024. URL: <https://corp.suspilne.media/newsdetails/9594> (дата звернення: 04.04.2024).
2. 2023 Country Reports on Human Rights Practices: Ukraine. URL: <https://www.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/ukraine/> (accessed: 24.04.2024).
3. Безугла М. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/bezuhlamariana/posts/pfbid02VoH1ZBq96H5Jjr56pctb2q4NDhw5PA5gRNVHxrkBxXBmshJtErYVdg7RRY6Bj6F6l> (дата звернення: 24.04.2024).
4. Довіра телемарафону «Єдині новини». URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1369&page=1> (дата звернення: 24.04.2024).
5. Михайлов Д. Зеленський назвав телемарафон «Єдині новини» одним з етапів незламності України. *Суспільне | Новини*. 2023. URL: <https://suspilne.media/618961-zelenskij-nazvav-telemarafon-edini-novini-odnim-z-etapiv-nezlamnosti-ukraini/> (дата звернення: 16.11.2023).
6. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX : станом на 11 лютого 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 06.02.2024).
7. Українські медіа, ставлення та довіра у 2023 р. URL: <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2023/10/Ukrainski-media-stavlennia-ta-dovira-2023r.pdf> (дата звернення: 06.02.2024).
8. 5 канал та Прямий звернулися до РНБО і Нацради щодо участі в телемарафоні замість «Медіа Групи Україна». *Детектор Медіа*. URL: <https://detector.media/infospace/article/201111/2022-07-18-5-kanal-ta-pryamyu-zvernuly-sya-do-rnbo-i-natsrady-shchodo-uchasti-v-telemarafoni-zamist-media-grupy-ukraina/> (дата звернення: 06.02.2024).
9. How lebanon is following the war on Gaza. *Dalil*. 2023. URL: <https://www.dalil.io/dalilweb/en/landing/article/16> (accessed 06.03.2024).

References

1. Suspilne Movlennya. (2024, May 02). «United News» continues to develop broadcasting in wartime. Available at: <https://corp.suspilne.media/newsdetails/9594> (accessed 04.04.2024).
2. U.S. Department of State. (2023). 2023 Country Reports on Human Rights Practices: Ukraine. Available at: <https://www.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/ukraine/> (accessed 24.04.2024).
3. Bezuhla, M. (2024, April 24). So, currently we have de facto as many as 6 state channels: [Status update]. Facebook. Available at: <https://www.facebook.com/bezuhlamariana/posts/pfbid02VoH1ZBq96H5Jjr56pctb2q4NDhw5PA5gRNVHxrkBxXBmshJtErYVdg7RRY6Bj6F6l> (accessed 24.04.2024).
4. Kyiv International Institute of Sociology. (2024). Confidence of the Telemarathon United News. Available at: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1369&page=1>. <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1369∓page=1> (accessed 24.04.2024).
5. Mykhailov, D. (2023, November 16). *Zelensky called the telethon United News one of the stages of Ukraine's indomitability*. Suspilne | News. Available at: <https://suspilne.media/618961-zelenskij-nazvav-telemarafon-edini-novini-odnim-z-etapiv-nezlamnosti-ukraini/>
6. The Law of Ukraine «About media». No. 2849-IX (2024). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (accessed 16.11.2023).
7. Internews (2023). Ukrainian media, attitude and trust in 2023. Available at: <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2023/10/Ukrainski-media-stavlennia-ta-dovira-2023r.pdf> (accessed 06.02.2024).
8. Detector Media. (2022, July 18). Channel 5 and Pryamiy appealed to the NSDC and the National Council to participate in the telethon instead of Media Group Ukraine. Available at: <https://detector.media/infospace/article/201111/2022-07-18-5-kanal-ta-pryamyu-zvernuly-sya-do-rnbo-i-natsrady-shchodo-uchasti-v-telemarafoni-zamist-media-grupy-ukraina/> (accessed 06.02.2024).
9. Dalil. (2023, December 21). How Lebanon is Following the War on Gaza. Available at: <https://www.dalil.io/dalilweb/en/landing/article/16> (accessed 06.03.2024).

Надіслано до редакції 30.04.2024 р.